

Похвално слово за фантастиката или размисли за фантастичната литература и мястото ѝ в изкуството

• Ивайло Иванов •

“Ето къде се намираше органът за тласкане. Човек - специалист - Тласкач - и той изцяло влезе в Екипажа, обгърна мислено с ръце раменете на Мислителя и Говорителя. Изведнъж Корабът се стрелна напред осем пъти по-бързо от светлината. И продължи да набира скорост.”

“Специалистът”, Робърт Шекли

Точно така – в изкуството. Защото твърде често бива забравяно, че фантастиката е преди всичко литература, а литературата от своя страна е изкуство.

Не са малко интелигентните хора, които, когато чуят, че някой предпочита да чете фантастика, често се подсмиват снизходително – един вид: “Не можели да намериш нещо стойностно?”.

Да, за съжаление в съвременното общество се шири схващането, че фантастиката е, виждате ли, нещо несериозно, че това е... ех, все пак – литература, но второ качество.

На пръв поглед фантастиката, като жанр в литературата, няма кой знае колко допирни точки с действителността и предназначението ѝ е единствено за забавление. Дали обаче наистина е така?

За да отговорим на въпроса какво е мястото на фантастиката в изкуството

максимално изчерпателно, най-напред ще трябва да изясним какво е мястото ѝ в живота. Защото като всяко изкуство фантастичната литература идва на бял свят, за да отговори на някакъв конкретен въпрос, да разреши конкретен проблем или съвкупност от проблеми. При това – винаги с днешна дата. Няма изкуство, което да разисква вчерашни въпроси. Няма и изкуство, което да се занимава с утрешни проблеми. Фантастиката също не прави изключение. Дори и самото действие, в което и да е произведение, да се развива далеч, в бъдещето или в миналото, авторът винаги има предвид проблем, стоящ пред обществото, в което живее самият той. Ако трябва да се определи една максимално достъпна формула за всяко литературно произведение, то тя е горедолу такава: авторът задава въпроса: “Какво би станало, ако?...” или нещо подобно, а после се стреми да му даде възможно най-реалистичен отговор, след което “оглежда” отговора от всички страни, показва отношението си към него – приема ли го, отрича ли го, осъжда ли го (и задължително разяснява защо). Както вече отбелязахме, въпросът винаги е актуален (парадоксално, но фантастиката е немислима без

реализъм!). Тук фантастът разполага с много по-голяма свобода от колегите си – писатели, както за задаването му, така и за отговора. Пределът е единствено неговото въображение. Позволено е кажи-речи всичко. Докато авторът на исторически романи, например, макар и също като него търсещ решение за актуални проблеми, е длъжен да “заточава” героите си само в миналото и да внимава да не се отклони от историческата действителност.

Но не можем обективно да разсъждаваме за ролята на фантастиката в изкуството, без най-напред да си изясним въпроса за нейния произход и развитие в хода на развитието на човешкото общество.

И така – кога възниква фантастиката?

У-ха! Задача със страшно много неизвестни. Защото въпреки демонстрирания скептицизъм към този жанр в литературата, никак не са малко народите, които живеят със самочувствието, че са дали на света първия фантаст. Едни приемат, че това е Джакомо Леопарди, други – Мери Шели, трети – Йохан Волфганг Гьоте, четвърти – дори Джон Кийтс.

Спрягат се имената на Джонатан Суифт, на Томас Малори... Списъкът на претендентите е доста дълъг – в него са и Данте, и Рабле, и Кампанела...

Всъщност, от него няма никакъв смисъл – корените на фантастиката се губят далеч назад – нека още веднъж

си спомним за “Приказки от хиляда и една нощ”! А после и за Омир – “Илиада” и “Одисея”, нека да прелистим “Истинска история” на Лукиан, “Метаморфози” на Овидий... Фантастични елементи можем да открием в едни от перлите на античната романистика – “Давнис и Хлоя” на Лонг и “Животът на Александър Македонски” на Псевдо-Калистен. Какво друго освен фантастика са “Махабхарата”, епосът за Гилгамеш, “Попол Вух”, какво е цялата древногръцка митология – божественият цикъл, героическият цикъл, троянският цикъл, тиванският цикъл?... Какво е египетската митология?

Ама, чакай – ще кажете: това, последното, е религия! Не – възразявам: това, последното – е фолклор. Фактът, че религията присъства в него, е нещо напълно нормално. Култът към божествата, макар и свързан с народното творчество, съвсем не означава, че фолклорът е религия. Да не би да си мислите, че Франк Хърбърт е откривателят на религиозната фантастика?! Защото какво е мястото на един Мелеагър, например, в древногръцката религия? Или на Белерофонт, Тезей, Одисей, Агамемнон, Орест... За Едип може да се поспори – все пак той присъства в религията – той е един от тримата съдии в царството на Хадес. Това обаче само потвърждава, че митологията в случая успешно е разрешила проблема на времето, в което е съществувала – хората са съдници в царството на боговете, ето

– те почти са се приравнили с тях. Защото де да бяха само съдиите при Хадес – доста богове и богини са женени за смъртни: Дионис – за Ариадна, Тетида – за Пелей. Много са смъртните герои, които са възкачени на Олимп, Херакъл например. Хора и богове заедно – никак не е трудно да съзрем тук първообраза на идеята за демокрацията, дошла, между другото, именно от древна Гърция.

Но наистина ли корените на фантастиката като изкуство стигат само до античния свят? Отново – не! Всъщност, тя възниква от момента, в който човекът започва да използва въображението си, за да свързва обясненията си за неразбираемия за него свят, в който живее, с проблемите на собственото си съществуване, с порядките на току-що възникналото общество. Откакто човекът си е казал, че каквито са отношенията между сътворените от него богове и духове, такива трябва да бъдат и между хората, откакто е свързал реалния свят със света на фантазията си и откакто е започнал да съчинява първите приказки, първите поверия, първите предания. Фантастиката достига до нас, родена още в пещерите, претърпяла дълга еволюция, преминала през всички фази на развитие на човешкото общество. Тя предшества реализма. Тя е най-древния фолклор и едно от най-древните изкуства. Бива ли да я смятаме за несериозна?

Фантастиката възниква, за да уреди

проблемите на обществото. Чрез нея човек осмисля създадените от същото това общество ценности (дом, семейство, справедливост, морал, чест, достойнство), нравствени категории (добро – зло, любов – омраза, приятелство – вражда), социални явления (държава, организация, мир, война, престъпление, наказание, грях, възмездие). Тези ценности, конфликти и проблеми са вечни. Те съществуват от момента, в който човекът е установил контакт със себеподобните си, откакто е възникнало обществото и ще съществуват, докато съществува и самото общество.

Вярно, човешката цивилизация винаги ги е уреждала по един същи начин. Но нали това е развитието, тук си казва думата прогресът?

Има обаче и ценности, на които обществото винаги е гледало еднакво, има проблеми, които човечеството винаги се е стремяло да урежда по сходни начини. Това вече не са просто въпросите на деня, това са въпросите на човечеството, въпросите на цивилизацията. Ето защо едни от фантастичните произведения на Древността, Средновековието, Ренесанса и Просвещението и до днес звучат актуално, други са популярни по съвсем различни причини от тези, заради които са се появили на бял свят, а трети напълно са загубили значение.

От изброените по-горе произведения в първата категория веднага попадат Овидиевите “Метаморфози”, “Дафнис

и Хлоя”, “Хиляда и една нощ”, произведенията на Данте Алигиери и Франсоа Рабле, “Фауст” на Гьоте... От тях и до днес можем да обогатим познанията си за хората, за красивото и грозното, доброто и злото, за справедливото и несправедливото.

Втората категория е най-многобройна. В нея е Псевдо-Калистен – “Животът на Александър Македонски” от житие на историческа личност днес се е превърнал във вълнуваща приказка за любовта и омразата, за славата и падението, за човешките качества и слабости. Истинска песен за човека, дошла от древността. Тук е Омир – неговите епоси вече не са сказания за герои, а нравствени поеми за междучовешките отношения. Тук е и Мери Шели – нейният “Франкенщайн” от роман, критикуващ моралната разруха на някогашното висше общество, днес е учебник по човечност и истински символ на противоречието творец – творение, експлоатирано толкова безмилостно от фантастите на XX век (Карел Чапек – “Р. У. Р.”, Игор Росоховатски – “Сихомът и създателят”, Айзък Азимов – “Аз, роботът” и много други). Тук са “Махабхарата”, “Гилгамеш”, творбите на Леопарди, Кампанела, Мор, Суифт...

И накрая – “Истинска история” на Лукиан и “Смъртта на Артур” на Томас Малори. Е, да – трудно ще намерите някой, който да е чел самите произведения, но затова пък в абсолютно всяка книжарница ще намерите огромен

брой книги на техни потомци. Защото Лукиан е родоначалник не само на приключенската фантастика, но и на приключенската литература изобщо. А Малори вдъхва живот на един от най-популярните днес жанрове във фантастиката – фентъзи.

Остана “Попол вух”. Най-тъжното доказателство, че загине ли едно общество, загива и актуалността на произведенията на неговото изкуство. Великата книга, писана от манянци, толтеки и ацтеки, днес е осъдена на забравата. Въпреки огромното ѝ историческо значение, макар и хвърляща светлина върху порядките в обществото на доколумбова Америка, днес почти няма какво да научим от нея за нас и нашите днешни проблеми. Освен може би това, че европейската цивилизация е отговорна за унищожаването на цяла уникална култура. Но това се разбира не от самата книга, а от историята за смъртта на цивилизацията на древно Мексико.

Както вече видяхме, фантастиката е присъствала във всяко едно човешко общество. Нейната история се корени още в първобита, тя присъства във фолклора на всички народи (нещо повече – тя доминира там!), има я в почти всички произведения на древни автори, в най-значимите произведения на ренесанса, готиката, просвещението и Класицизма, превърнала се е в един от най-популярните днес литературни жанрове... И въпреки всичко все още дори сред интелегенцията битува устойчиво-

то мнение, че тя е несериозно изкуство, второразрядна литература.

Масово изкуство – това е най-честото и най-тежко обвинение срещу творбите на фантастите. Да, тук е вълкът в баснята! *Lupus in fabula!* “Масово” значи ли “посредствено”, значи ли “лошо”?

Съществува някаква отвратителна тенденция изкуството да се разделя на “масово” и “елитарно”. Разделянето обаче не е според художествените качества на творбите – критерият са жанровете. Дори Иван Попов в статията си “Вопъл за българската масова култура” си позволява да нарече театъра и операта “елитарни”. Да-а-а – ще се съгласят някои – ето, Шекспир – това е един елитарен творец! И ще започнат да изреждат: “Хамлет”, “Крал Лир”, “Ромео и Жулиета”... Тъй ли? Ами нека продължим тогава: “Сън в лятна нощ”, “Много шум за нищо”... Какво става? Смях в залата. Сигурни ли сте, че Шекспир е създавал пиесите си само за високоинтелектуална и ерудирана публика?

Културата и изкуството не се делят на елитарни и масови! Жанрът не е от значение за определянето на едно произведение като “първокласно”!

Да, но операта, класическата музика?... Какво операта? Кой композитор можете да наречете “елитарен”? Бах ли? Но човекът е писал само църковна музика! Музика, която да звучи в храмо-

вете. По-просто казано – музика за масите... Моцарт ли е геният на интелектуалното изкуство? Но нали цяла Виена е тананикала оперите му – не само интелектуалците? Да не говорим, че по онова време самите интелектуалци пък предпочитали Салиери... Паганини? Едва ли – той е композиторът, изнесъл най-много благотворителни концерти измежду колегите си. Верди... Но неговите опери са възвърнали националното самочувствие на народа на поробена Италия. Ако Верди пишеше музика, достъпна само за интелектуалния елит, щеше ли историята да познава Гарибалди?!

Следващият?... Има ли кандидати?

Искате литература ли? Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Тургенев, Достоевски, Гогол, Толстой, Чехов, Горки... На ви сега литература!

Добър опит! Но всички те – до един – са търсели общ език с народа. Някои от тях са дворяни, но са били във война с дворянството. Нито един не е “елитарен” творец. В списъка особено ме забавлява името на Гогол, защото неговите “Вечери в селцето край Диканка” днес се приемат за първата руска (всъщност украинска) изцяло фантастична авторска творба.

Маркес – казват – “Сто години самота”, Нобелова награда за литература, елитарен писател! Такава дивотия може да хрумне само на човек, който никога не е отварял която и да е книга от Габриел Гарсия Маркес. И най-вече – “Сто

години самота”. Защото това е роман за печалната съдба на Боливия, за бунтовете, въстанията и гражданските войни, за хищната компания “Юнайтед фрут”, сваляла правителства на мизерстващи държави, за да може да използва териториите им за бананови плантации, а населението им – за роби, за да си осигури господството на световния пазар за банани... (Често сме чували определението “бананови републики”, но някой задавал ли си е въпроса откъде произлиза то?) Това е книга, в която реалност и фентъзи се преплитат така великолепно, че читателят започва да вярва повече на фантастичното, отколкото на действителното. Това е книга за масите, на всичкото отгоре – фантастична. (Между другото, ако на някой му попадне напълно нефантастичен разказ от Габриел Гарсия Маркес, може да ми го изпрати на fatjim@abv.bg. Ще го прочета с удоволствие – Маркес е един от любимите ми писатели. Но дълбоко се съмнявам, че ще получа подобна творба.)

В същия дух – и за Хорхе Луис Борхес...

Поезията – сещат се “онези”. Ето ти образец за елитарно изкуство! Ха, отново жанр! Нека тогава сравним двама български автори. Единият – автор на фантастична проза, а другият – на нефантастични стихове. Какво ще кажете за Любомир Николов и Никола Сапунов? Не знаете кой е Никола Сапунов? Всъщност името му днес е популярно

единствено благодарение на стихотворението на Ботев “Защо не съм...”. Още кажат – но Сапунов е некадърник! Творбите му са напълно лишени от художествена стойност! Не е честно да бъде сравняван с един от най-талантливите български фантасти!

Видяхте ли? Значи не жанрът е истинския критерий! Ами че нали тъкмо тази теза защитавам! Критерият е *художествената стойност!*

Колкото до отделни “шедьоври” на “елитарното изкуство” – за такива най-често биват посочвани разни абстрактни творения, неразбираеми за никого, освен може би за авторите си. Нагледнахме се на непонятни “лечебни” цапаници, наслушахме се на вагинални монолози и на безброй безсмислици, представяни като “изкуство, освободено от формата”, “абстрактно изкуство”... Хайде обаче да си уточним понятията – абстракцията е обект на изучаване на философията, която пък е наука... Тук говорим за изкуство. Няма нищо лошо в тяхното съчетаване, но в такъв случай дали съответното произведение принадлежи на изкуството или на науката, зависи от това кое преобладава. Ако е непонятно, недостъпно, безполезно или безсмислено за широката масова публика, то това може да е всичко друго освен, разбира се, изкуство.

Като стана дума за “абстрактно изкуство”, просто нямам право да не спомена един пикантен факт, който е посочил Мартин Воденичаров в статията си

“Майтап или реалност”, публикувана в “Зона F”, бр. 3/2001 г. През 1910 г. писателят Ролан Доржалес представя на “Изложбата на независимите” картина, рисувана от някой си Боронали и наречена “И слънцето залязва над Адриатика”. Картината добива огромна слава. Критици и ценители от цял свят дълго я коментират в печата. И на никого не минало през ума, че Доржалес им се е подиграл – картината била рисувана от магаре! По-точно – от опашката му. Никой не се сетил, че Боронали е анаграма на Алиборон – името на магарето от лафонтеновите басни...

“Изкуството не е за всеки!” – не мирясват. Но *никой и никога* не е успял да отговори на въпроса “Защо? *Защо не е за всеки?*”.

Прерових всички сборници от мъдри сентенции в библиотеката си (а тя е изключително богата!), които съдържат мисли на сродни теми, някои – и на класически езици. Доста мастило се е изписало на тема човек – изкуство. От древността до наши дни. И като сентенции (много от тях – анонимни), и като пословици, и като текстове от произведения. Но никъде не срещнах подобна мисъл – че изкуството не било за всеки. Излиза, че или тя никога не е била изказвана, или – което е по-вероятно – авторът ѝ не е блестял с особена мъдрост, за да бъде тя записана където и да било. Но и двете вероятности определено не са в полза на самата сентенция и нейните защитници. Ако някой

се сеща за трета хипотеза – има думата.

Дори за момент да приемем становището на Иван Попов, че изкуството бива “елитарно” и “масово” и че големият талант е “елитарен”, а посредственият – “масов”, как тогава да си обясним най-яркия пример с Моцарт и Салиери? Във времето, в което са творили и двамата, музиката на Моцарт е била харесвана предимно от по-обикновените хора, а тази на Салиери – преди всичко от интелектуалния елит. Вярно, Салиери е изтъкнат музикален педагог, негови ученици са били Рихард Вагнер, Ференц Лист и Лудвиг Ван Бетовен, но като композитор е бил посредствен. *Композиторът* от онази епоха е Моцарт. Волфганг Амадеус.

Изводът е, че нещата стоят тъкмо наопаки – геният създава изкуство за масите, а посредственият – за елита. Защото елитът доста, дори твърде често не е нищо повече от компания сноби, които вместо честно да си признаят, че нещо им е непонятно, започват да го възхваляват до небесата, притеснени да не би някой да заподозре, че нищо не разбират от тази работа.

Много умни хора – от древността до наши дни – са привърженици на точно тази теза. “Една дарба, колкото е по-нищожна, толкова е по-претенциозна”. (П. И. Чайковски) *Изкуството е за всеки!* Логично. Изкуството не е цел, а средство за комуникация. Ролята му е да направи човека по-добър, по-

съвършен, да развива положителното у него... Всеки има накъде да прогресира, съвършен е само Господ. Чрез изкуството човек осъзнава себе си, обществото, в което живее, осмисля света. Именно затова то трябва да бъде адресирано, достъпно и разбираемо *за всеки!*

А да не би добрата фантастика да е нещо друго? Достъпна ли е за всички, разбираема ли е? Явно на писателите-фантасти дълго време са им били писани неправилни бележки.

“Я, стига бе – продължават – що за сериозна литература пише тая шушумига Робърт Шекли, дето си го плъкнал като мотото?...”

Всъщност съвсем не случайно избрах именно Шекли и именно “Специалистът”. Целият разказ е един перфектно съчинен ребус. Разбереш ли с какво е толкова важен Тласкачът за екипажа, разгадал си решението на един изключително болезнен проблем на нашето съвремие. И така – какво толкова безценно притежава човекът, което липсва у останалите? Определено не е разум – всички от екипажа са разумни. Нещо повече – по-разумни от нас и много по-напреднали в общественото си развитие. Дори и Стените, и Двигателят, и Окоето... Какво тогава? С какво случайният човек от Земята ги превъзхожда? На пръв поглед – абсолютно нерешима задача. Шекли ни помага само веднъж – с едно незабележимо подмятане: “За лишения от въоб-

ражение Мислител това бе твърде неясен въпрос.”

...лишения от въображение Мислител...

Това е – великият Шекли, гениалният Шекли! Въображението, разбира се!

Нима същото това човешко въображение не получава най-пълния си израз именно във фантастичната литература?

Помните ли Бредбъри – “451° по Фаренхайт”, Замятин – “Ние”, Силвърбърг – “Вертикален свят”, Лино Алдани – “Онирофилм”. Ето това ни чака, ако оставим нашето въображение да мирува.

Защото само въображението е в състояние да тласне звездолета на човешкия прогрес към нови хоризонти. Вижте отново “Специалистът” – без Тласкача Двигателят е почти безполезен... Само въображението е нашият ключ към живота. Ами нека го използваме!

Фантастиката като литература, в най-голяма степен родена от човешкото въображение и най-силно развиваща въображението, не би следвало да бъде считана за нискокачествена, а още по-малко – за несериозна.

Излиза, че фантастиката е изкуство. Велико изкуство! Защото е достъпна, разбираема, благородна... Защото благодарение на нея човешкият род прогресира.

Фантастиката е литературен жанр, напълно равнопоставен с останалите.

Ако те са Двигател, то тя е Тласкач... Тя съпровожда човечеството още от зората на неговото съществуване. Тя се е появила преди всички други видове литература. Естествено – нали пръв действа Тласкачът, Двигателят заработва едва след него... Глупаво е да съдим за литературата според нейните жанрове. Във всеки жанр има и писатели, и писачи. Всеки жанр има своите гении и своите бездарници. Но това изобщо не е повод да се дискриминира един жанр за сметка на друг. Не е повод да се твърди, че единият е по-стойностен от другия.

Нека вземем например най-младото изкуство – киното. Този пример е посочил и Иван Попов във “Вопъл за българската масова култура”. “Дунав мост”, съпоставен с латиноамериканските сериали. Ясно е, че Иван Андонов не е Фелини и Георги Мишев не е Умберто Еко. Ясно е, че критиките, които се изсипаха по адрес на нашия сериал, може би са били донякъде заслужени, но никой не се зае да сравни художествените му качества с тези на мексиканските бози. Тук съм напълно съгласен с Попов. “Дунав мост” не блести с художественост, но все пак не е честно той да бъде критикуван, а латиноамериканските сериали, много по-безсмислени и претенциозни от него, да бъдат фаворизирани в толкова реклами. Сериалите – кино ли е това. Определено – не. Това е псевдо-кино.

Защото киното наистина е Фелини,

а не Андонов или Дел Бока.

Музиката е Паганини, а не Ванеса Мей.

Поезията – Ботев, а не Сапунов.

Колкото до литературната проза... Вече изяснихме, че няма елитарно и масово изкуство. Има изкуство и псевдо-изкуство. Тази формула е напълно приложима и за литературата във всичките жанрове, включително и за фантастичната литература. Тя не е псевдо-изкуство. Просто някои творби са стойностни, а други – не са. Сложете на везните на нравствеността Рей Бредбъри и Стивън Кинг – кой тежи повече? И двамата са американци, и двамата са известни, и двамата са велики: единият – велик писател, а другият – велик писач. Творбите на единия са незабравими уроци по хуманизъм, морал и съвест, а на другия – хорър-екшън-уестърни, които са просто “нещо, което да четеш”, когато няма какво друго да правиш.

Тук е мястото да нададем яростен вик в защита на Стивън Кинг и компания. Ами да го нададем тогава! Стивън Кинг е един от най-четените днешни фантасти, книгите му са преведени на почти всички езици и се разпространяват по цял свят! Почитателите му са десетки милиони! Хайде сега да се отърсим от страстите и да помислим. Неговите книги основно се градят върху конфликта между добро и зло. Дотук нормално – това е често срещана тема, но... Но нали изкуството е не само да зададеш въпроса, а и да му отговориш,

да изразиш личното си виждане по него, да решиш проблема. Доброто в романите на Кинг винаги побеждава злото. Като погледнеш – проблемът май е решен... Добре, но как злото бива победено? Обикновено по най-лесния начин, съвсем по американски – убиват го... Така ли? И каква е тогава разликата между доброто и злото? Къде е противостоянието? Убивайки някого или нещо, не ставаме ли ние част от злото? И кой тогава е истинският победител? И така – последен въпрос: Могат ли романите на Стивън Кинг да ни научат на нещо стойностно? Отговор – май не могат. Изключенията са едва едно-две.

А ако на някого му се чете качествена хорър-фантастика, ето някои имена: Хауърд Лъвкрафт, Алфред Хичкок, Уйлям Питър Блети... А защо не и... Гогол? Да не би “Страшно отмъщение”, “Омагьосаното място” и “Вий” да не са напълно издържани в този стил?

Да видим сега Бредбъри. При него доброто невинаги побеждава. Но колко хубаво би било, ако можеше! Само че тези думи са между редовете. Злото при Бредбъри НИКОГА не бива просто убито. Дори и да се стигне дотам, то най-напред бива заклемено, а и победителят никога не е наричан “добър”. Злото бива изменяно към добро, бива подигравано и обезсмисляно, но изключително рядко – убивано. Да не говорим, че темата “добро и зло” е твърде първична, за да заема съществено място в творчеството на интелигентния хуманист

Рей Бредбъри. Дори и когато присъства в него, тя е невероятно майсторски изпипана и наситена с психологизъм.

Но явления като Бредбъри и Кинг са характерни за всички видове изкуство.

Щом като тенденциите, проявяващи се във всички изкуства, се отнасят и за фантастичната литература, то значи и тя е изкуство като останалите. Нито по-добро, нито по-лошо. Подценяването ѝ е свършено неоснователно.

Бедата е там, че в съвременните условия и фантастиката, и псевдо-фантастиката могат да станат “масови”. Причините са много, но най-съществената от тях е рекламата. Днешният човек – потенциален читател, често е твърде зает, за да си позволи лукса сам да прави подбор на четивата си. Рекламата прави избора вместо него. Но по принцип може да се рекламира буквално всичко. И хубавото, и посредственото. Оригинално решение предлага същият Иван Попов в друга статия – “Задънената улица на книжния ни пазар”. Той предлага да се отделя по-голямо внимание именно на рекламата, на имиджмейкинга. Да се създаде комуникация между твореца и аудиторията, между издателя и читателя (конкретният повод е българската литература, но това предложение спойно би могло да се приложи и за стойностната литература въобще). Тук вече не просто съм съгласен с него, напротив – присъединявам се към мнението му.

Но какво да правим, докато идея-

та се реализира? Това е въпросът! И е поставен тъкмо на място... Защото от Запад ни заливат тонове литературна помия. И което е по-опасно – някои наши, предимно млади автори, вече започват да ѝ подражават.

Някога виждали ли сте златотърсач? На мен ми се случи веднъж. Беше на Велека. Седи си човекът на брега и върти лиена (така се нарича онзи плитък конусовиден уред за промиване, който някои от вас може би са виждали по филмите). Беше нагласил и едно механично сито, но май предпочиташе лиена. Доколкото разбрах, седи на брега всеки ден едва ли не от тъмно до тъмно. И върти ли, върти лиена. Ужас! Краката подпухат като понички, кожата на ходилата започва да окапва, пръстите на ръцете почерняват и набъбват, ноктите започват да се клатят!... Но човекът не се отказваше, златото било там – в реката – и той често намирал. Сигурно за седмица през ръцете му минаваха тонове кал, тиня и нечистотии... Но те се изхвърлят, а златото остава!

Какво да правим с литературната лавина, с която ни се пробутват невъобразими количества литературни боклуци ли? Ами промивайте я, де! Златото е там – сред лайната! Цензура няма, но толкова по-добре – нали човек сам трябва да си носи отговор-

ността. Златото, което си добил сам, без чужда помощ, е много по-ценно от онова, което си купил от бижутерския магазин. Защото е само твое, ТИ си го търсил, ТИ не си спал по цели нощи над книгите, но все пак си го намерил. Как да не му се радваш?

Само така псевдо-фантастиката няма да вземе връх над стойностната фантастична литература. Само така фантастиката няма да се превърне в подобие на латиноамерикански сериал или на нискобюджетен филм на ужасите.

И имаме само един лиен – нашето въображение.

Основната заслуга да не сме с голи ръце е именно на фантастиката. Излиза, че тя е най-сигурния ни щит срещу пошлостта във всяко изкуство. Това е още по-сериозен довод в подкрепа на тезата, че фантастиката е първокласна литература. Само тя е в състояние да ни отвори очите за истинското изкуство.

В заключение нека отново се върнем при Шекли: когато Тласкачът отначало не успява да “тласне” кораба, екипажът решава, че тласкачите от тази планета вече не могат да изпълняват мисията, за която са предназначени – станали са неспециализирани. Тоест – тяхното въображение е закърняло.

Ще го допуснем ли?